

A. REMBALSKI, Z. WÓJCIK – Jan Czarnocki (1889–1951). Geolog i regionalista kielecki. Wyd. Muzeum Historii Kielc. Kielce 2020, 222 str., 10 aneksów, 20 fotografii, indeks osobowy oraz indeks nazw geograficznych.

Muzeum Historii Kielc wydało drukiem interesującą dla przedstawicieli nauk o Ziemi monografię o Janie Czarnockim, wybitnym geologu, zasłużonym działaczu ziemi kieleckiej, ale także organizatorze życia naukowego i krajoznawczego. Znani i uznani autorzy tego dzieła, dr Andrzej Rembalski, historyk i kielczanin, oraz prof. dr hab. Zbigniew Wójcik, doktor habilitowany geologii i historii nauki, pokusili się o przybliżenie osiągnięć Jana Czarnockiego w zakresie nauk geologicznych, a także szeroko rozumianej popularyzacji, poznania, wykorzystania i ochrony zasobów przyrody, głównie nieożywionej.

Praca składa się z wprowadzenia, 2 zasadniczych części oraz 10 aneksów. Pierwsza część pt. *Biografia Kielczanina* dostarcza wielu informacji zaczerpniętych z kilku autobiograficznych tekstów J. Czarnockiego. Autorzy podkreślali jego ogromne zaangażowanie i zamiłowanie do prac terenowych, przede wszystkim geologicznych, oraz archeologicznych i etnograficznych. Rezultatem tych początkowych prac szkolnych, a później studenckich była m.in. współpraca z muzeum regionalnym Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Dodać jednak wypada, że prace terenowe, czyli zbieranie eksponatów geologicznych i archeologicznych, odbywało się kosztem zaniedbywania zajęć szkolnych. Stąd m.in. brak matury i formalnego ukończenia studiów uniwersyteckich we Lwowie.

Godnym podkreślenia jest również ciągłość młodzieżowej współpracy w zakresie poznawania budowy geologicznej Gór Świętokrzyskich między Janem Czarnockim i Janem Samsonowiczem. Ich zainteresowania badawcze oraz profesjonalna i zgodna współpraca owocowała do 1915 r. wspólnymi publikacjami. Po tym okresie, mimo że drogi zawodowe zarówno w terenie, jak i w miejscach pracy nadal często się zazybiały, to jednak publikowali osobno i niezależnie. Autorzy uważają również, że mimo postawienia sobie niekiedy różnych celów badawczych, stosowania różnych metod, a także wielu wątków osobistych i towarzyskich, stanowili niemal wzorcowy „kielecki” duet bardzo zdolnych, pracowitych i twórczych młodych geologów uznawanych i docenianych coraz częściej przez uznanych mistrzów.

Dalsze losy zawodowe J. Czarnockiego były związane z tworzeniem Państwowego Instytutu Geologicznego oraz intensywnymi pracami terenowymi, których rezultaty były

na bieżąco publikowane, wzbudzając szacunek i uznanie w ówczesnym środowisku geologów. Autorzy podkreślają również niejednokrotnie, że Czarnocki był znakomitym krajoznawcą, pasjonatem kolekcjonowania skał, minerałów i skamieniałości. Dużo miejsca w swej działalności poświęcił również rozwojowi muzeów regionalnych. Przyczynił się również nie tylko do powstania Państwowego Instytutu Geologicznego, ale również Towarzystwa Muzeum Ziemi. Bardzo leżało mu na sercu wspieranie pracy naukowej amatorów i miłośników geologii w mniejszych miastach i miasteczkach. Wiele uczynił na rzecz ochrony przyrody w Górach Świętokrzyskich.

Autorzy bardzo kompetentnie i szczegółowo przedstawili uwarunkowania oraz zewnętrzne ograniczenia w działalności J. Czarnockiego jako wicedyrektora, a później dyrektora PIG, podkreślając jego niezwykłą pracowitość i talenty organizacyjne. Sukcesy gospodarcze związane z poszukiwaniem surowców mineralnych, tak w ramach planu 3-letniego, jak i 6-letniego, to w dużej mierze zasługa aktywnie działającego J. Czarnockiego.

Drużną zasadniczą część monografii pt. *Wybrane wiązki problemów działalności naukowo-organizacyjnej* dotyczy przede wszystkim określenia wielkiego wpływu Czarnockiego na ruch popularyzacyjny i organizacyjny w Kielcach i okolicy. Autorzy przybliżają czytelnikowi kulisy powstania i początku działalności w powojennej rzeczywistości Biura Regulacji Miasta Kielce, Towarzystwa Muzeum Świętokrzyskiego, a także Instytutu Badań Regionalnych. W powstaniu tych ważnych dla rozwoju oraz integracji naukowo-organizacyjno-kulturalno-społecznej instytucji wiodącą rolę odegrał J. Czarnocki i jego najbliżsi współpracownicy. Jego twórcza, intensywna działalność na wielu polach przyrodoznawstwa, głównie w Kielcach i Warszawie, znalazła swój wymiar nie tylko na polu geologii, ale także muzealnictwa, ochrony przyrody, turystyki, regionalizmu krajoznawczego, historycznego i społecznego.

W części końcowej autorzy przypominają o różnych formach dotychczasowego upamiętnienia życia i dokonań Jana Czarnockiego. Dodatkowo do przypomnienia naukowej, popularyzacyjnej oraz organizacyjnej jego działalności jest 10 aneksów (str. 156–209), m.in. kalendarium, spis jego publikacji, bibliografia prac poświęconych jego życiu oraz pracy itp.

Ciekawa publikacja prezentująca dorobek wielkiego geologa na tle minionych dziejów zasługuje na szerszy odzew pośród przyrodników całego kraju.

Janusz Skoczylas
Instytut Geologii UAM